

kemijo v naravi. — Niti kislina, niti osnovna, ampak neutralna, vendar se voda žlahta z mnogimi kemičnimi sestavami in sicer s kisljinami in osnovami. Zveze njene s taistimi, se imenujejo vodáni (hidrati). Tudi s solinami se zvezuje voda, ker se z njihovimi deli kristalizuje in kakor taka se imenuje kristalova voda. Na teh in na vodanih vidimo, da se voda ne sterjuje samo, kedar je malo toplote, ampak tudi po kemičnem privlaku. Naj več sôl zgublja svojo kristalovo vodo na suhem zraku, ali tačas, ko se segrejejo do 100° Celsij. V tem slučaju spuhtè vodeni deli iz med drobcev solnatih delov tako, da razpadajo solnati deli, kar se reče, da kristali spherhnejo. Voda je pa v kemiji še posebna imenitna za to, ker se v dotiki z drugimi telesi razkroja zopet v svoja dva obstojna dela, katera potem oproščena, narejata druge sestave. Iz mej drugih je naj bolj znana železna ruja, ki se nareja tako, da se nekaj vode v dotiki z železom razkroji v svoje pervine, in kislec z železom naredi železen oksid ali rujovino. (Dalje prih.)

Peter Hitzinger

(Znojemski, Podlipski)

v

slovstvu slovenskem.

XV.

Kar je Zg. Danica l. 1849 št. 35 pod naslovom: Zmaga križa pod cesarjem Teodozjem — razkazala bila iz božje vladbe v zgodovini celega sveta; to je Hitzinger l. 1854 št. 50 po izvirnih cerkvenih pisateljih (n. pr. Sozomen, Sokrat, Teodoret, sv. Avguštin) popisal: „Čudna zmaga cesarja Teodozja zoper Evgenija“, l. 1855 v Mitth. d. hist. Vereins: „Der Kampf des Kaisers Theodosius gegen Eugenius am Flusse Frigidus“, l. 1856 pa popeval v Novicah št. 91 v baladi iz krajske zgodovine l. 394 „Bitva na Vipavskem“:

Oj leži, leži pogorje
 Od Triglava blizo v morje;
 Čez pogorje pelje cesta
 V laško zemljo, v lepe mesta;
 Zid za zidom pot preprega,
 Stolp za stolpom jo obsega;
 Tam na stražah so vojaki,
 Vsi so derzni korenjaki.
 Unstran hribov pa globoko
 Kaže se polje široko;
 Oj to ni polje široko,
 Vojske množstvo je visoko.

Vojsko zbral je knez Evgeni,
 Carstva ropar nepošteni;
 Djal verh gor malike bele,
 V roke dal jim zlate strele.
 Glas že pride od zahoda
 V Carjigrad tje, do izhoda:
 »Vojsko zbral je knez Evgeni,
 Carstva ropar nepošteni.«
 Kaj stori na glas nadložni
 Teodozi, car pobožni?
 Skliče v vojno, v boj se bliža,
 Gre pred njim pa znamenje križa.

Pred še moli car pobožni!
 »Ti pomagaj, Bog vsemožni!
 Rod neverni naj ne pravi:
 Kam njih Bog pomoč odstavi?«
 Čudno naglo z vojno celo
 Pride car v Emono belo;
 Berž hiti z vojaki v gore,
 Verhne straže kmal premore.
 Vojna v ravno iti jame,
 Boj serdit pa tã se vname;
 V sredi dné se noč napravi,
 Silna bitev cara vstavi.
 V noči moli car pobožni:
 »Ti pomagaj, Bog vsemožni!
 Rod neverni naj ne pravi:
 Kam njih Bog pomoč odstavi?«
 Truden car vtopi se v spanji,
 Glas dveh mož mu pride v sanji:
 »Nič ne boj se, car ves verni,
 Ti pomaga Bog nezmerni.«

Z dnem se car serčno vzdiguje,
 Up vojake nadušuje;
 Čversto stopajo z višave.
 Gré jim vid že do ravnave.
 V ravni vojski vse se bliska,
 Truma druga zad pritiska;
 Spet pa moli car pobožni:
 »Ti pomagaj, Bog vsemožni!«
 Pot rešitve se odgerne,
 Sproten tróp se k caru verne;
 Vojno vso nov up navdahne,
 Kar v sovražne trume mahne;
 Spet pomoč z nebes prisvita,
 Burja vstane grozovita;
 V sprotno vojsko silno brije,
 Vse orožje z rok ji vije.
 Zmagan, vbit je knez Evgeni,
 Carstva ropar nepošteni;
 Svet spoznal je vero pravo,
 Car Bogu dajal je slavo.

Pred to pa so isto leto v Danici priobčeni bili že njegovi „Odgovori pri pétih litanijah Matere Božje“ l. 19; „Bukve brez čerk“ poleg nemške pesmi Kr. Šmida l. 31, in l. 38 poleg Tomaža Kempčana „Ljubeznjivost in milost Jezusova“. V Novicah je nato, da so mnogi jezikoslovci novoslovenščino krepko in izvirno tedaj razlagovati jeli na podlagi staroslovenščine, v l. 60 zapel Znojemski pesmico: „Stara in nova slovenšina“, ktera ima v sebi tolikanj slovstvenega blaga, da se je bavil z njim 1867 Jezičnik skoraj celo leto, pa ga vendar ni prebavil do cela. — V l. 90 se nahaja njegova „Kovaška“, ktera se poje po znani nemški „Der Grobschmied“, in se pričinja s „Kovači pridno kujemo, — Se nikdar ne utrudimo, — Pik pok, pik, pok, pik pok“ itd. — L. 92 kaže spet balado iz krajske zgodovine leta 1593, ki je po znani dogodbi, ktero opéva, pa tudi po krasni obliki izverstna, ter se glasi „Sisek rešen“:

Tam beli Sisek mi stoji,
 Je v Sisku grad na vogle tri;
 Pred gradom mesto zidano,
 In vse za bran napravljeno.
 Pred mestom turška množica
 Med rovi je nastavljena,
 In unstran Kolpe kaže se
 Šotorov turških polno vse.
 Je Hasan turški baša zbral
 Od vseh strani močno druhal;
 Nevernik Sisek rad bi vzel,
 Ga zlo stiskati je začel.
 Pa Blaže se ne gane kar,

On Sisku verli poglavar;
 Z njim vred je vojna majhena
 Braniti se pripravljena.
 Kaj verli Blaže pa storí,
 Ker Turek Sisku zlo proti?
 On piše list do Zagreba,
 Do bana tam horvaškega.
 Od bana glas je dalje dan,
 V Ljubljano belo še poslan:
 »Nevernik Sisek rad bi vzel,
 Ga zlo stiskati je začel.«
 Že bliža Sisku se v pomoč
 S horvaških mej nabrana moč,

In drugo trumo s krajskih mej
 Pelja Turjaški knez Andrej.
 Je Turka res desetkrat več,
 Turjaški knez pa ni boječ;
 Napasti berž sovražnika
 Veli srca junáškega:
 »Praznuje danes, pomni vsak,
 Se svet Ahec, keršansk vojak;
 Z njim vred naj Kristus bo naš glas.
 In Bog ne bo zapustil nas.«
 Pri jedi turški baša je;
 Ko bobnov hrum zasliši se,
 Strahovi vsi ga spreleté,
 Zdaj zadnja je, mu vest pové.
 Se baša vzdigne s konjico,
 Čez sinjo Kolpo pelje jo.
 V keršanski prvi trop se z njo
 Zažene kar naj bolj močno.
 Turjaški knez nasprot zderci,

Za znamenje svojim ustrelji;
 Z njim zdirjajo oklepniki,
 Na Turka mahnejo serčni.
 »Praznuje danes, pomni vsak,
 Se svet Ahec, keršansk vojak;
 Z njim vred naj Kristus bo naš glas,
 In Bog ne bo zapustil nas.«
 Vsi red za redom pokajo,
 Na desno, levo sekajo;
 Pregosto Turki padajo,
 Njih trume zlo se tergajo.
 Se vdari vmes horvaski ban,
 Neverni roj je v beg zagnan;
 Se Kolpa Turkov zagosti,
 Se baša v reki se vtopi.
 Je Sisek zopet rešen bil,
 Zmagavcov krik se je glasil;
 Ob mestu trikrat krog gredó,
 Bogu vsi trikrat čast dajó.

L. 1856 jeseni sta presvetli cesar in cesarica pervikrat skupaj bila na Kranjskem in v Ljubljani celo o sv. Elizabeti, in popevali so to slavnost razni pesniki umetno in slavno; Hicinger pa, češ, duhoven pastir med slovenskim narodom v Podlipi, zapoje jo po šegi narodne pesmi l. 95 „Cesar in Cesarica v Ljubljani:“

Oj stoji, stoji Ljubljana,
 Oj je z drugo spremenjana.
 Ni z ozidjem ograjena,
 Ni ne z vrati zatvorjena;
 Na široko je sprosterta,
 In na vse strani odperta;
 Množice se tare cesta,
 Ktera koli gré do mesta;
 Vre iz vsakih ulic truma,
 Tergi vsi so polni hruma.
 Ali vojska je priderla,
 Ptuja sila vse poterla?
 Ni ne vojska sem priderla,
 Ptuja sila nič ni sterla;
 Pa sprejema Krajna zvesta
 V sredi velikega mesta
 Svojga svetlega vladarja,
 Franca Jožefa cesarja,
 Njega preblago družico,
 Lizabeto cesarico.
 Hočeta za čas ostati,
 Blagovoljna se skazati.
 V sredi svojih zvestih Krajncev,
 V sredi skušenih Ljubljancev.
 Kaj si voli cesarica,

Previsoka vladarica?
 Pride še svoj god veseli
 Praznovat v Ljubljani beli.
 V tem raduje se Ljubljana,
 Oj je z drugo spremenjana.
 Gojzd posoja tanke mlaje,
 Hrib in dol zelenje daje;
 Je cvetlic jesen bogata
 Ravno kot spomlad košata;
 Venec z vencem pot oprega
 Venec z vencem zid obsega;
 Lep skerlat, tančica dala
 Sta neštete pregrinjala;
 Mnogopisane bandera
 Vihajo se na jezera.
 Solnce jasno z neba sije,
 Se zvečer nerado skrije;
 Kaj? če solnce le se umakne,
 Pa svetloba z njim ne mrakne.
 Lučic mnogo mnogoterih,
 Kakor zvezd z nebes stoterih,
 Se povsod po mestu vterne,
 Da svetlo se vse razgerne;
 Solnce drugo še prisije,
 In 'z za hriba svet razlije.

Ljud veseli se krog spreha,
Kakor bil bi v sredi raja;
Glasi krič se vmes vzdiguje,

Mesto celo napolnuje:
Živi, svetli cesar! živi!
Svetla cesarica, živi!

Svést si resnice v dobrovoljki že opévane: „Res da čerka le mori,
— Da le duh duha živi; — Kot telo pa duši služi, — Tak se čerka z duhom druží;“ — spusti vendar Znojemski, sam že dokaj dober pesnik ter slovničar, v Koledarčku Bleiweisovem l. 1856 naslednja dva seršena:

Nekterim pesnikom!

Mislil bi, ptičice,
Ktere med nami
Koli glasijo se,
Slavčki so sami.

Graja pa naj na to
Reč se ji mala,
Precej serdito bo
V sprot začverčala.

Smeja se kakor med
Sebi mnogtera;
Da ji nihče ni spred,
Njena je vera.

Ptičice! s tem gubi
Slava se vaša;
Slavček, se meni zdi,
Tak se na zglašá.

Slovničarjem!

To se mi čudno zdi:
Čerkice se derži
Vsak iz vse moči;
Kakor da čerkica
Bila modrost bi vsa,
Bila bi sreča vsa.

Dopisi in novice.

Razpravna pitanja za II. obću hrv. učit. skupštinu.

I. Kako bi se imala urediti učiteljišta, da mogu zadovoljavati duhu vremena i potrebam dobro uređjene pučke škole?

Izjestitelj: Stjepan Basariček, učitelj u Virovitici.

II. Kako da se dalnje obrazovanje pučkih učitelja promiče i unapređjuje.

Izjestitelj: Sebald Cihlař, učitelj u Kraljevići.

III. Da gradjanske škole svojoj uzvišenoj zadaći (nalogi) zadovolje i pravi ugled u narodu steku: što je nužno u tom pogledu učiniti?

Izjestitelj: Pododbor petrovaradinski.

IV. Što da za uzdržanje dobre discipline čini: škola, dom i država?

Izjestitelj: Pododbor gradiški.

V. Kako treba urediti pučku gospodarsku obuku i pokusne gospodarske vrtove, uzevši u obzir opetovne pučke škole?

Izješćuje kr. gospodarsko-šumarski zavod u Križevcih.

Predavanje:

I. Petar Preradović i njegova pjesnička djela s-gledišta pedagogijskoga. Od Stjepana Basarička, učitelja iz Virovitice.